

Nyomot hagyni magunk után

Kondacs Pál könyvének megjelenésére

A SlovakUm Kiadó az idén jelentette meg *Osudové prelomy/Sorsfordulók (Dolnozemské príbehy/Alföldi történetek)* címmel azt a kétnyelvű kispróza-kötetet, melyet Kondacs Pál 1983-ban megjelent, *Onemelá izba/Elnémult kórterem* című, tíz írást felvonultató könyve alapján állítottak össze. A mostani kötetet Árgyelán Erzsébet Katalin szerkesztette. Az újra kiadott írások már a borítón látható fotóval, egy erősen a földbe mélyült emberi lábnyomot megörökítő fényképpel – Kiss Andrea felvételével – magára vonja a figyelmet. Az emberi lábnyom a kezdetet és a véget, az érkezést és a távozást jelképezi, ami az élet körforgását juttatja eszünkbe. Arra az útra emlékeztet, melyen elődeink életük folyamán végigmentek, nyomot hagyva maguk után. Nyomok alatt az általuk létrehozott s ránk örökített tárgyi és szellemi hagyományokat értjük. Vajon megszólítanak-e bennünket ezek a nyomok, felismerjük-e a bennük rejlő értékeket, be tudjuk-e őket építeni mai életünkbe? A régi-új könyv olvasása közben ráébredünk, hogy mi, mai olvasók is összekötő kapocsként működünk az egyes nemzedékek között, és tevőleges részt veszünk azoknak a kultúrtörténeti nyomoknak a létrehozásában, melyekre az utánunk következő generáció építhet.

Az új kiadvány szervesen illeszkedik ahhoz a kiadói elgondoláshoz, mely az egyre ritkábban születő új, önálló irodalmi alkotások híján a régebbiek újbóli megjelentetésére helyezi a hangsúlyt. Ennek a törekvésnek köszönhető az a három második kiadás, amelyben már az eredeti szlovák mű magyar fordítása is helyet kapott. Kondacs Pál *Neskorý návrat/Útban hazafelé* című – Árgyelán Erzsébet Katalin fordításában megjelent – regénye mellett (Legatum, 2012) *Bárkányi Valkán Zoltán*, több műfordító közreműködésével készült *Balada o starkej/Ballada az öregasszonyról* című kispróza-válogatása (Croatica, 2016), valamint az az elbeszéléseket, novellákat tartalmazó Kondacs-kötet, mely jelen elmélkedésünk tárgya.

Az új könyvvel kapcsolatban érdemes megemlíteni a mára már legendává vált, a kortárs magyarországi szlovák irodalom létrejöttét beharangozó *Výhonky*, 1978 (Hajtások) irodalmi antológia újrakiadását (SlovakUm, 2018), melyet a kiadó a kötet eredeti megjelenése negyvenedik évfordulójára időzített. Ez az antológia rendkívül fontos szerepet töltött be Kondacs írói tevékenységében, mivel lapjain mutat-

kozott be először a szélesebb olvasóközönségnek. Az *Útek/Menekülés* és a *Rozvod/Válás* változatlan formában kerültek az új kötetbe.

Ha évek múltán nyúlunk vissza egy régen olvasott könyvhöz, törvényszerű, hogy másképp, más szemszögből közelítünk a szöveghez, mint azt egykor tettük. Az idő távlatából nézve ugyanaz a textus mást (is) jelenthet, mint azt valaha gondoltuk. A ma nézőpontjából értelmezve az elbeszélte történeteket, olyan összefüggésekre is rábukkanhatunk, melyek azelőtt elkerülték figyelmünket. Ennek eredményeként a könyvről eddig kialakult szokványos olvasatok átértékelődhetnek, új megvilágításba kerülhetnek. Ebben a folyamatban segítségünkre lehet az új kötet szerkesztési elgondolása is, melytől joggal várjuk el, hogy valami újat hozzon a régi kiadáshoz képest. Úgy véljük, a szerkesztő jó arányérzékkel és értékeléssel végezte feladatát (új cím és alcím, friss szerkezet, újdonság borító). A kevésbé gyakorlott fordítók reménykeltő munkáját is jól irányította és segítette.

Már az eredeti és az új kötet cím is utal arra, hogy szerkesztőik máshová helyezték a hangsúlyt. *Paulik Etelka*, az előző kiadás szerkesztője az *Onemelá izba/Elnémult kórterem* címmel azt sejteti, hogy valamilyen negatív történés következtében válhatott némává a szóban forgó kórterem. A beszéd hiányára utaló jelzőt (elnémult) a nyelv, pontosabban a szlovák nyelv hiányára is vonatkoztathatjuk, ami kiterjeszhető a nemzetiségeket érintő korabeli hátrányos megkülönböztetésre, egyebek mellett például a nyelvi intoleranciára is. Ebben az értelemben a könyvcím a nemzetiségi létből fakadó sérelmekre és visszasságokra terelte az értelmezés irányát. Az új kötet címe: *Osudové prelomy/Sorsfordulók* egyrészt általánosabb az előzőnél, ami különféle olvasatokat tesz lehetővé, másrészt az alcím révén – *Dolnozemské príbehy/Alföldi történetek* – tárgyyszerűbb, mivel pontosan megnevezi a történetek helyszínét. Utal Kondacs írásainak egyik legjellemzőbb prózapoétikai elvére, a történetközponúságra is. A szerkezet tekintetében is tetten érhetők a hangsúlyeltolódások, amiket elsősorban az írások sorrendje jelez. Az eredeti kiadásban a szövegek minőségétől függetlenül, az ideológiai színezetű írások élveztek elsőbbséget (*Urazený clovek/Sértődött ember; Prevrat/Fordulópont*). Az új kötetben viszont az olyan egyetemes, az emberek egyéni sorsát befolyásoló, helyi szlovák voná-

sokkal ötvözött témák kerültek előtérbe, mint például a párválasztás, a párkapcsolatok, a nemzedéki ellentétek, a társadalmi változások hatása az egyénre, a falu-város ellentét. Olyan létkérdések kaptak így nagyobb nyomatékot, mint a hagyományos paraszti sorból való kitorés lehetősége; a magányosság és a szegénység nyomasztó tapasztalatai, a nemzetiséghez, anyanyelvhez való hűség és az egyéni boldogság közötti dilemma, a nyelvi tolerancia és intolerancia. A szerkesztő a lehetséges tíz írásból összesen hetet emelt be az összeállításba, ami azt jelzi, hogy válogatási lehetőségei igen korlátozottak voltak. Az adott körülmények között azonban jó érzékkel választotta ki és igyekezett téma szerint csoportosítani, sorrendbe rendezni a legjobbnak ítélt kisprózákat: *A szerelem ára; Menekülés; Válás; Sértődött ember; Fordulópont; Elnémult kórterem, Elhajított kő*. Az első három elbeszélés a férfi-nő kapcsolat köré szerveződik, melynek harmonikus működését a háttérben meghúzódó súlyos generációs, szociális, erkölcsi és kulturális problémák akadályozzák. A következő két írás a maga ideológiai felhangjaival, míg az *Elnémult kórterem* a magányosság, betegség, anyanyelvi korlátok által meggyötört idős asszony sorsának bemutatásával töri meg a kezdeti témakör ívét, hogy aztán a kötet záró prózával visszatérjen a kiindulási ponthoz, keretbe foglalva az elbeszélte történeteket.

Kondacs Pál a Dél-Alföld szülöttjeként belülről és közelről ismeri ezt a vidéket és az itt élő embereket. A tolla alól kikerülő történetekből kirajzolódik előttünk az a sajátos falusi, tanyai zárt világ, melynek köszönhetően az ott élők sokáig megőrizték a dél-alföldi szlovák paraszttársadalom hagyományos életvitelét, beszédmódját, illemszokásait. Tera, az özvegy anyjával tanyán élő, eladósorban lévő lány például még az 50-es évek közepe táján is azzal az ősi gesztussal tiszteli meg a vendéget, hogy kötevényvel letörli a széket mielőtt az illető helyet foglalna (Válás). Havran bácsi pedig sajátos dél-alföldi szlovák nyelvi gesztussal, az ún. „onikanie” nyelvi formával (a többes szám harmadik személyű, „oni” (ők) személyes névmás és a hozzá kapcsolódó ige többes számú alakja alkalmazásával) juttatja kifejezésre a fiatal pesti újságírónak (mint értelmiségi személynek) kijáró tiszteletet (Elhajított kő).

Kondacs történeteinek keresztül betekinthezünk a közel háromszáz éve ebben a térségben új otthonra lelt, egykori felföldi szlovák telepések utódainak életébe. Az író róluk, az egyszerű, hétköznapi szlovák parasztemberekéről mintázta kisprózái szereplőit, akik nemzedékeken át beletörődéssel viselik sorsukat, amit rájuk mért a történelem (I., II. világháború, földosztás, lakosságcsere, tévesztés, tanyarombolás, a hagyományos paraszti kultúra felbomlása stb.). A történetekben ábrázolt események az 1950-1970-es évek táján játszódnak, de közvetve a megelőző időszak történelmi, politikai, nemzetiségpolitikai traumái is mélyen beivódottak az irodalmi alakok tudatába. A múlt sorsfordító eseményei

mellett Kondacs szereplőinek meg kell küzdeniük a dél-alföldi táj természeti adottságaival is, melyeknek mostoha, lehangoló, nyomasztó jellege akár az emberek közötti kapcsolatok alakulását is kedvezőtlenül befolyásolhatja. A fentebb említett Tera például „az Isten háta mögötti” tanya magányában, az „őszi feneketlen sártenger” fogságában, a tanya „picinyke ablakán keresztül” próbálja a „sűrű fekete éjszakában” kikémleni, hogy mikor érkezik hozzá a szerelme (Válás). Ez a jelenet sokat elmond a korabeli életkörülményekről, miközben szinte eszköztelenül, ugyanakkor annál érzékletesebben jelképezi a paraszti élet kilátástalanságát. Nem a véletlen műve, ha a jelenetet uraló komor hangulat Móricz Zsigmond paraszti témájú novelláit, elbeszéléseit, vagy akár Németh László műveit idézi fel bennünk. Minden bizonnyal hatással volt Kondacsra Móricz és a követőjének tartott Németh realista szemléletmódja, jellem- és lélekábrázoló művészete, mint ahogy a valóság szociográfiai vonásokkal való hiteles ábrázolásának igénye is. Prózáján érezhető a szlovák realisták, Jozef Gregor *Tajovský* (szociális érzékenység) és Božena *Slančíková-Timrava* (az illúzió és kiábrándulás ellentétpár érvényesülése a párkapcsolatokban), valamint a két háború közötti szlovák realista regény megújítói, Milo *Urban* és Jozef *Ciger-Hronský* hatása is (a kisember hőssé emelése; a végzettségűt tükröző életszemlélet; a faluközösség meghatározó szerepe a cselekmény végkifejletében). A tágabb alföldi (magyarországi, romániai, szerbiai) szlovák próza kontextusában Kondacs elbeszélései *Hrivnák* Mihály, Bárkányi Valkán Zoltán, *Medvegy* András, *Fuzik* Ildikó, Pavol *Bujtár* és – többek között – Janko *Čeman* műveivel rokoníthatók.

A paraszti rétegekhez tartozó szlovák kisemberek sorsa nem kecsegteti az olvasót könnyed, örömteli élménnyel. Ellenkezőleg, Kondacs a maga férfiasan nyers stílusában tárja elénk a rideg, komor, tényszerű valóságot. A látszólag egyszerű közléseknek tűnő rövid, gyakran akár egyszavas mondatai, melyeket a hősei szájába ad, tartalmilag azonban sokatmondók, miközben szikár karcosságukkal hitelesen idézik a korabeli szófukar paraszti beszédmódot. Hasonló szerepük van az olyan apró, az elődök gesztusrendszereiből megörökölt és a tudatalattiban mélyen kódolt mozzanatoknak is, mint például a csibuktöltés folyamatában megelevenedő, a dél-alföldi szlovák férfiakra jellemző, szakavatott kolbásztöltő mozzanatoknak is (Elhajított kő). A két tevékenység közötti összefüggés felismerésére persze csak az képes, aki szűkebb környezetében maga is tevékeny részese és tanúja lehetett hasonló mozzanatoknak. Kondacs Pál esetében ez nem kérdés, hiszen a családjában szerzett értékes tapasztalatai birtokában időnként akár egy-egy szereplő bőrébe bújva vállalja fel önmagát (pl. a megidézett pillanatképben a *Hlas ľudu* újságírójának szerepében bukkan fel). A részletekbe menő ábrázolásmód az író sajátja, amire először Peter *Andruška* irodalomtörténész hívta fel a figyel-

met, kiemelve az író atmoszférateremtő képességét. Ezzel a megállapítással ma is egyet tudunk érteni. A nyelvhasználatban és a gesztusokban megjelenő visszafogottság ellentételezésére az író a szereplők szűkszavú megszólalásait a mindentudó elbeszélő nézőpontjából gyakran ellensúlyozza bőbeszédű narrátori közlésekkel, terjedelmes értelmezésekkel, ami viszont helyenként csorbítja szövegei feszességét. Ez az írói narráció a hagyományos, „ráérős” realista (egy-egy szám harmadik személyű, múlt idejű) előadásmódot idézi, ami összhangban van az egyenes vonalú, az időrendet és az ok-okozati összefüggéseket követő cselekményvezetéssel. Ebben a folytonosság, mint alapvető követelmény érvényesül, lehetővé téve a szöveg folyamatos olvashatóságát. Prózájában helyenként azonban az újítás szándékával is találkozhatunk, amikor a lineáris narráció visszaemlékezések, belső monológok vagy álmok szakitják meg (pl. Elnémult kórterem, Elhajított kő), ezek azonban semmit nem változtatnak realista szemléletmódján.

Sok év után visszanyúlni egy újra kiadott régi könyvhöz olyan érzés, mintha visszatérnénk egykori önmagunkhoz, mintha behelyezkednénk abba az évtizedekkel ezelőtti élethelyzetünkbe, amikor először találkoztunk az adott olvasmánnyal. Egy könyv újrakiadása újraolvasásra ösztönöz, új olvasókat megszólíthat, életben tarthat egy műfajt, egy világlátást, egy írói kézjegyet, akár egy (nemzetiségi) irodalmat, alkotásra ösztönözhet, és nem utolsósorban elgondolkodtathat. Kondacs Pál újra kiadott kisprózái is alkalmasak lehetnek arra, hogy előhívják az ilyesfajta reagálásokat. Annál is inkább, mivel egy olyan letűnt, archaikus világba vezeti olvasóit, melyből maga is jött, melynek nemcsak tanúja, de részese is volt egykor. Ebből a körülményből fakad tárgyilagos, őszinte és a való életből ellesett dél-alföldi szlovák paraszti sorsokat bemutató hiteles ábrázolásmódja. Ebben és írásainak dokumentatív jellegében ragadható meg írói munkásságának egyedi értéke.

Maruzsné Sebó Katalin

Kondacs Pál

Elnémult kórterem (Onemelá izba)

Két nagy háború kegyetlensége vésett barázdákat Mara néni homlokára, s megtapasztalta az emberi történelmet ezen a világon. Éveinek száma szembeszökik a kalendáriumokban. A századforduló* évében született, életévei egyszerre peregnék az évszázad éveinek utolsó két számjegyével. Öregség – betegség. És ez nem tágit az ember fejből. Miként annak tudata sem, hogy távozása erről a világról elkerülhetetlen... A betegség folyton emlékeztet rá, hogy valamelyik sarkon túl ott ólálkodik a nagy kaszás. Mara néninek ráadásul heveny gyomorfekélye van, amit mindig csak tünetileg kezeltek, s ami egyre sürgetőbben jelez. Néha annyira kínozza, hogy sírás nélkül ki sem bírta, és olyankor azt kívánta, bárcsak teljesülne már Isten akaratára. Persze csak magának mondogatta, lélekben, hogy ne hallja meg senki. Régóta tisztában van azzal, hogy ő sem élhet örökké.

A szomorú magányban leélt évek, hosszú évtizedek alatt nem volt fenéig tejfel az élete. Szerényen élt, úgyszólván máról holnapra, és soha nem folyamodott segítségért, igaz, nem is kínált azt neki senki. Megélhetés? A nyomorúságos nyugdíj, amit hatvanöt éves korától kap – a megélhetéshez kevés, a meghaláshoz sok. Amíg bírta erővel a mezei munkát, eljárt a szövetkezetbe. Egész álló napra. Akár tizenhat órát is dolgozott. Látástól vakulásig. Aztán, ahogy apadt az ereje, elment takarítónőnek az általános iskolába, ahol nem találtak fiatalabb női munkatérőt, férfit meg pláne nem. Ugyan ki menne el manapság takarítónőnek? A takarítás mindig is cselédmunka szagú, és mások szemében lealacsonyító volt. A fiataloknak nem fűlik a foguk a személtárhoz meg a szemetes kosárhoz... Még otthon sem... Ugyan ki gürcölne mostanság reggeltől estig pár nyomorúságos garasért? Mara néni gürcölt. A tanároknak nagy kő esett le a szívékről, és megbecsülték őt. Csakhogy a betegség ledöntötte a lábáról.

A legutóbbi roham otthon, a konyhában érte. Rövid idő leforgása alatt az ötödik. Éppoly brutális volt, mint a korábbiak, de minden addiginál ijesztőbb. Olyan görcsök gyötörték, hogy legszívesebben meghalt volna. Vértett. Ha aznap nem nézett volna be hozzá Koreň szomszéd az utca alvége felőli harmadik portáról, másnap alighanem lábbal előre viszik ki a házából. Bizony, nem sok hiányzott hozzá, amikor a szomszéd belépett és meglátta őt összegörnyedve feküdni a nyitott kémény előtt a padlón. Alig bírta kinyöszörögni:

* XIX-XX. század

– Szomszéd... segíts...

Koreň megértette. Csakis ő, az ő öreg, fájós lábainak fürgesége mentheti meg Mara nénit, egyetlen élő tanúját ama régmúlt időknek, amelyekről bár szomorúan, de oly szívesen elbeszéltek. Orvosért szaladt a faluba. Aztán ismét nyakába vette a lábát, miután a doktor halkán, de nagyon határozottan, szinte kétségbeesve mentőért küldte. Az orvos ott maradt, s a konyha ajtajához dőlve számlálta a másodperceket, amíg a jótékony injekció hatni kezdett. Összeszorította a fogát. Régóta számított már erre a találkozásra. Láta előre, és százszor is mondta Mara néninek... Már hosszú hónapokkal ezelőtt műtőasztalon lett volna a helye. Meglehet, most már késő...

...A jó szomszéd, Isten áldása. Nélküle nem lett volna segítség...

De Mara néni ezt már nem mondta ki hangosan, csak az ajka vonaglott. Összetöporodott testét elhagyni készült a lélek.

Aztán a szelíd, öreg szemek felfénylettek. Egy pillanat múlva elvesztette eszméletét...

Majd csak a kórházban tért magához. Először semmi mást nem látott, csupán egy vaságyat. Később, amikor tisztán ki tudta venni az ágyvég fehérre festett rácsait meg az ágykeret alsó részére akasztott sötét színű kartontáblát, felemelte a fejét, és résre nyitott szemmel a szomszéd ágyra pillantott. S akkor egészen kinyitotta a szemét, és ösztönösen megszámlolta az ágyakat. Azt hiszem, tizenkét ágy van itt. Attól a perctől kezdve már képes volt gondolkodni. Tizenkettő. Hóféhér csend. Halálos, kísérteties csend. Meg szag, az emberi szenvedés és kínlódás szaga. Mi történt voltaképpen? Hol találta magát egyszeriben? Hogy került ide?

Öreg fejét elárasztották a gondolatok, és rajzottak, mint méhek a kaptárban. A gyomrát egyre erősebben marcangoló, embertelen, elviselhetetlen fájdalom jelezte, hogy életben van. Igen, tudta, a gyomra. De mi az a fájdalom a bal combjában? Csak nem törés? Nem... megtapogatta a fájó testrészt. Óvatosan masszírozgatta a lepedővel leterített takaró alatt, ne vegyék észre a fehér szoba lakói, hogy már magához tért, hogy már mocorog. Kitapintotta az élesen fájó pontot. Egy apró piros folt, kicsit megduzzadva, de úgy fáj, mint az ostorcsapás. Injekció helye, egy brutális intramuszkuláris injekcióé, amit beleszúrtak sovány, kiaszott combjának legvastagabb izmába.

Visszatért az emlékezet, kitisztult a tudata. Lehunyta a szemét... Kórházban vagyok. Pont ugyanott, ahol egy fél évvel ezelőtt feküdtem. Akkor, mielőtt hazaengedtek, az orvos határozottan és szigorúan kijelentette, hogy ha még egyszer találkozunk, megoperál... Hogy nem lehet halogatni... Hogy a fekély az fekély... Hogy el kell távolítatni... Ha élni akarok...

Élni! Van-e valami értelme egyáltalán? Kinek van még szüksége rám ezen a világon? Amíg szolgált az egészségem, nem mondom. Senki nem tett túl rajtam a munkában, mindent megcsináltam magam körül, meg másoknak is. Akármilyen volt is az élet, éltem. Nem értelmetlenül, holnap nélkül... De hát így... Mit ér egy öreg ember, egy megvénült asszony? Talán jobb is lenne meghalni... Nem lenni terhére senkinek... Kinek maradjak itt haszontalan öregségemben? Még abban a... Minek is hívják?... Öregek otthonában se. Hiába győzködnek, hogy ott jó lesz nekem, a lehető legjobb. Gondok nélküli élet. Kosztot, ágyat kapok, még orvosi felügyeletről is gondoskodnak, hogy rendben legyen az egészségem... Hallani sem akarok ilyen életről! Soha nem voltam terhére senkinek, megéltem a magam erejéből... Miért ne boldogulnék a műtét után is? Csak egészség legyen! Csak erő legyen! Mert ha nincs se egyik, se másik, akkor inkább meghalni. Akár most, ebben a csendes, néma percben. És akiknek még tovább rendeltetett szenvedni, temessenek oda, ahol az édesapám nyugszik, aki után olyan hamar elment az édesanyám is. Mire is való ez az élet? Mi jót hozott? Nekem még annyit se juttat, mint az édesanyámnak, aki holtában a férje mellett nyugodhat. Méltón az élethez, és a halálhoz is. Ez a cudar, nyomorúságos élet két háborút hozott. Az első elragadta a fivért, egészséges, szép férfi volt, akár a tölgy; a második pedig elvette annak a férfinak az életét, akinek az oltár előtt húséget fogadott. Csak Isten a tudója, hol nyugszik megkínzott holttestük...

A feje nehéz volt, de már kavarogtak benne a gondolatok. Felbolydultak, s mint vihar előtt a varjúraj, szárnyra kaptak és felröppentek. S az életről meg a halálról károgtak. A megboldogult férjéről. Lehunyta a szemét. Így messzebbre ellát. Hosszú évekre, évtizedekre. Lelki szemei előtt mintegy folyamatos gyorsfilmként leperegtek a férjével együtt leélt évek. Életének dokumentumfilmje. Egy film a régmúlt időkről, nemigen volt része semmi jóban akkoriban, legföljebb ha annyi, hogy mindketten fiatalok voltak és könnyebben megbirkóztak a hétköznapi gondjaival-bajaival.

...Az 1944-es esztendő. Az egész falu a vasútállomás környékén tolongott. Voltak, akik a peronon meg a vágányok mellett átkozódtak, és zokogtak elkeseredésükben. Gyerekek, felnőttek egyaránt. Az elmenők közt volt Jano Havran is, a derék férfi, akinek szerelmet ígért haláluk napjáig. Mezei virágok díszítették a vonatszerelvényt. A mozdonyt pedig felcicomázták, akár a lakodalmat lovát. Egy buzgó tűzoltó zenekar lelkesítő indulókat játszott. Hazafiasakat. Amo-

lyan katonai talpalávalókat. De senki nem menetelt, senki nem ünnepelt. Sírás és jajszó nyomta el a zene hangját. Fiakat, férjeket, apákat bocsátott útnak a falu. Idegenbe...

Mint kőbe ütköző kasza, úgy csengtek az alezredes zord szavai, parancsszavak harsantak, szökőforrásként tört fel a hazafiság, s ellanyhult, mielőtt az állomásról kihúzott a zsúfolt vonat, oly lassan és keservesen, akár a csiga a poros úton. Ám azok a szavak, amelyeket az arannyal ékesített gallért viselő férfi mondott, mindmáig a fülében mennydörögnek.

„Bajtársak! A vörös rémség veszélye fenyeget bennünket! Mi, magyar hazafiak vagyunk a védgát, amelynek meg kell állítania a kelet felől érkező borzalmat. Ha tisztességben akartok élni, s nem akarjátok, hogy asszonyaitokat oroszok öleljék, erősen markoljátok kezetekbe a fegyvert! Nem kímélhetjük még az életünket sem! Inkább elpusztulni, mintsem a vörös pokolban élni! Védjük meg gyönyörű magyar hazánkat... a vörös ördögöktől!”

A vén mozdony vastag fekete füstjétől terhes levegőben jégesőként záporoztak a katonásan szigorú alezredes szavai. Tovaszálltak, szerteröpítette őket a szél. Aztán lassan elenyésztek az ibolyaszínű égbolton... S tovatűnt Jano Havran is, Mara Havranová férje. Nem látta soha többé. Meghalt a keleti fronton. De nem, nem meghalt, hiszen meghalni ágyban szokás. Hadsereg-társaival együtt nyomorultul elpusztult, mint valami kivert kutya. A vasfogú tél egyenesen a mennyország kapujához üzte. Megfagyott. Miként a jégre csöppenő nyál. Nem is becsülték őt többre azok, akik odahajszolták, s a friss, fehér, hűvös hó lett a katonák sírhelye. Puha, akár az új dunyha. Halotti köntösként hólepel borult az egész harccsoportra, amelyben Havran szolgált... A halál nem tett kivételt... Egyformán lekaszabolta a szlovákokat meg a magyarokat is. Irgalmatlan volt a tél. Nem tett különbséget nemzetiség szerint. Ám Havran utolsó szavai szlovákul szóltak az éghez.

...Havranová lelki szemei előtt lejátszódtak férje haláltusájának utolsó percei. Meglehet, eltartott egy órát is az életért folytatott iszonyú és hiábavaló küzdelem...

* * *

Több mint két napon át szakadt a hó az acélszürke égből. Egyetlen egy nap hiányzott csupán, hogy a szakasz pihenéshez jusson a viskókban meg bunkerekben. Azokban a napokban a pihenést a lélek megváltásánál is többre tartották. A visszavonulási parancs megérkezésétől remélték, hogy elhagyhatják végre a frontvonalat, és túlélik ama frontszakasz borzalmait... Muszáj kitartani addig. Legalább annak a hét embernek, aki megmaradt a szakaszból. Hogy legalább otthon elmesélhessék, ami itt... Addigra talán az oroszok áttörik a frontot... Elsőként a németek menekültek. Talán önekik is sikerül. És angyali üdvözlésként fogadták a parancsot az arcvonal mögé való visszavonulásra. A hét honvéd befogta a lovakat, és sürgölődött, hogy menjünk, és induljunk, és gyorsabban... A lovak nekirugaszkodtak. Mintha csak megértették volna, hogy hazafelé vezet az út. De aztán megtorpantak a szekereknél, amelyek két nappal azelőtt megakadtak a hófúvásban, s békés mozdulatlanságba dermedtette őket a fagyhalál. A hó meg egyre csak szakadt és ömlött. Ádáz vihar égette a katonák vértelen arcát... Hat lovat fogtak be egyetlen szekérbe. Így talán sikerül... Először csak szavakkal nógatták mozgásra a lovacskákat. Később már puskatussal is. Az ukrán bricska azonban elakadt, és többé meg se moccant, noha a hét katona derékszíjjal meg fémcövekkel ütlegelte leghúségesebb jószágátársait. Pirosra színeződött a hó a megkínzott állatok körül. Hörögtek, véresre harapdálták magukat, miközben a zablát rágták, az istrángot rángatták, és patáikkal az egeket fenyegették... Két ló egyszer csak összerogyott, és nem állt fel többé a fagyott földről. Mind ernyedtebben, mégis egyre rugdosták eleven, álló társaikat... A halálos patarúgások a katonákat sem kímélték. Havran keresztülesett az egyik lötetemen. Egyenesen rázuhant Mirza kancára, a szívének legkedvesebb négy lábúra széles e világon. Mirza még élt akkor, de kimúlt abban a pillanatban, ahogy Havran teste rázuhant. Havran azonban életben maradt. És a többiek, akik még éltek, elmentek mellettük... Nyakig érő hó tornyosodott a valamikori út szélein. A kezükkel, meg puskatusokkal vágta utat maguknak. Kisvártatva, miután elnyelte őket a párás hófátyol, az irdatlan hótörlasszokon keresztülvergődött egy girhes, kiéhezett farkasfalka... Kísérteties vonyítást hallatott... Majd egy szuka, a falka legnagyobb tagja rávetette magát Havran testére, noha az már kőkeményre fagyott...

* * *

Havranová felébredt. Rázta a hideg. Aszott, összetöpörödött testét tetőtől talpig elöntötte a hideg veríték. Még nem eszmélt rá, hogy él-e vagy már ama másvilágon van. Csak álmodta vagy valóban átélte azt az egész iszonyatot? Én és az a csont-bőr nőstény farkas... De hát ez nem igaz, hiszen az nem lehet! Jano nem érdemelt ilyen halált!

– Jó reggelt, Mara néni – szólt egy hang a szomszédos ágyból.

Ösztönösen arra fordította a fejét. Egy ismerős asszonyt pillantott meg, és a testi és lelki fájdalom ellenére, sikerült halványan elmosolyodnia.

– Látom, jól kialudtad magad – csipogta erőtlen hangon az ágyszomszédja.

– Azt mondják, műtét után a legédesebb az álom... És örülhetsz, mert már megszabadultál a fekélytől. Kivágták. A gyomrod meg összevarrták. Én mondom neked, örülj, hogy kisebb lett, mint a műtét előtt volt. Legalább a kétharmadával... Szegényeknek való gyomor. Takarékos. Kevés fér bele... hihhi...

– Nahát, Zuza Brlázová – csillant fel egy pillanatra Mara néni szemének megtört fénye. – Jaj, Istenem, milyen jó, hogy te is itt vagy. Legalább lesz kivel beszélgetni. Tudod, a magyar nyelv valahogy mindig nehezen ment nekem, no, nemigen boldogultam vele. Szívesebben beszélek a magunk nyelvén... A szlovák beszédhez szokott hozzá a fülem. Milyen jó, hogy találkoztunk itt. Jobb helyen is találkozhattunk volna, de hát, ha így rendelte a Jóisten... És együtt talán majd vidámabban telik az idő, még ezen a szomorú helyen is... Hisz így könnyebben megy a beszélgetés...

Az öregasszony a szomszédos ágyon kissé oldalra fordult, hogy jobban lássa Mara nénit, de a fájdalom egy pillanatra elhomályosította a szemét, s homlokát előntötte a veríték.

– Zuza... – nyöszörögte Mara néni. – Én nem akartam, de ha már egyszer megoperáltak, muszáj gondolnom az orvosra is...

– Tudom – sóhajtott a szomszédasszony. – A doktorok nyújtják a markukat.

– Vagy tartják a zsebüket... Azt beszélik, hogy vannak olyan orvosok, akik berendelik a páciens a dolgozósobájukba, aztán kihúzzák az asztalfiókot, hogy ne kelljen bizonytalankodni, egyértelmű legyen, hová tegyék a pénzt...

– Igen, tudom. S közben simogató pillantásokat vetnek az emberre, elhalmozzák jó tanácsokkal, és amikor a pénzt már letette a megfelelő helyre, betolják a fiókot, felállnak, és az ajtóhoz kísérik, mert állítólag sürgős dolguk akadt.

Mara néni gondolkodott egy darabig, habozott magában, míg végül kibökte, ami a lelkét nyomta:

– No és mennyit kéne adni, hogy ne maradjak szégyenben? Mondd meg, Zuza, adjál tanácsot! Hál' Istennek, én még sose voltam ilyen helyzetben. Maholnap nyolcvan éves leszek, ha megérem, de még nem kerültem orvos kése alá... Neked pedig talán van már valami tapasztalatod...

– Adjál... – felelte kínlódvá a szomszédasszony – adjál, amennyit tudsz. Ki szabja meg neked? Az orvosok is belátják, hogy nincs fizetésed, semmilyen jövedelmed.

– Háromszáz talán elég lenne. Mindig annyi szokott lenni nálam. Most is ott lesz a kötényben. Abban, amit a szoknya alatt viselünk. A piaci kötényben, amit felvesszünk a szoknya alá, te is olyat hordasz, hogy a tolvajok meg ne lopjanak...

– Akkor adjál háromszázat. Meg lesz veled elégedve. Persze... Az ember sose tudhatja előre.

Brlázová még végig se mondta, amikor a kórterem nyitott ajtaján belépett egy orvos. A két asszony pillantást váltott egymással. Mindketten ugyanarra gondoltak – milyen jó, hogy szlovákul beszélgettünk; az orvos meghallhatta ugyan, de aligha értette, miről folyt a szó. A fiatal, de már kopasz sebész egyenesen az ő ágyaik felé irányította kemény lépteit. Szemöldökét összevonta, alsó ajkát beharapta, látszott rajta, hogy mérges. Szeretettel, tisztelettel tekintettek rá, mint olyan emberre vagy inkább félistenre, aki visszaadta az életüket, és aki őszinte hálát érdemel.

Megállt az ágyuk végénél. Kezét hátul összekulcsolta, arcizmait megfeszítette, szeme villámokat szórt. S jó hangosan megszólalt, hogy meghallja mindenki, az egész kórterem...

– Mit karattyolnak itt? Nem tudnak magyarul? Érdekes!... Elvégre magyar kórházban fekszenek, és magyar orvosokra vannak utalva... Magyar közösségben magyarul beszéljenek! Valaki még azt gondolhatná, hogy maguk róla beszélnek! Ne sértsék meg a környezetükben lévőket! Ennyi udvariasságot maguktól is elvárhatunk...

S mint aki jól végezte dolgát, az alacsony, széles vállú sebész kiviharzott a széles folyosóra. Mintha ágyúból lőtték volna ki... Vagy mintha kígyó marta volna... vagy talán a szlovák szó csíp ennyire?

A kórházi szoba elcsendesedett. Elnémult. Egy árva szót se mert senki elrebegni. Ki akarna belekeveredni egy ilyen kényes dologba? Mindnyájunknak megvan a maga gondja, épp elég. Pláne itt, a kórházi ágyon. S még ha valaki venné is a bátorságot, hogy megtörje a kolostori csendet, ki emelne szót egy orvos ellen? Élet és egészség. E kettőnél drágább kincs semmi nincs. És az orvosok sáfárkodnak vele... Nem marad más hátra, mint csendben alkalmazkodni. Az orvos is erre utasított. Elvégre ez az egész hiábavaló élet – merő beletörődés és belenyugvás a megváltoztathatatlan sorsba.

Mara néni egészen összekucorodott az ágyon. Alighanem a fájdalomtól, ám a fájdalom most nem a megbolygatott és drasztikusan átalakított gyomorból sugárzott. És sohasem lesz elég ereje, hogy hangosan ki merje mondani, de a lelke mélyén tudta, hogy keservesen megkeresett garasaiból nem ad hálapénzt ennek az orvosnak... Mi más módja lenne itt az elégtételvételnek vagy a méltányosságnak? Megtanulta a hosszú évtizedek alatt, legbölcsebb dolog a hallgatás, jobb csendben maradni... Élete során tengernyi könnyet nyelt amiatt is, hogy sose tanul meg rendesen magyarul. Mindig a szlovák jön a nyelvére... De hát miért zavar ez némelyeket? Hiszen ez... Isten őrizz, ő egyáltalán nem akart megbántani senkit, és Zuza sem, több mint háromnegyed évszázada ismerik egymást... Nekik könnyebben, jobban megy így a beszélgetés... Csak Isten a tudója, hogy miért. Nem tehetnek róla, hogy nekik ez a természetes és megszokott nyelv...

* * *

Nehezen tudott utána elaludni. Hogy is tudott volna azoktól a sajgó sebektől. Hiába van összevarrva az egyik, ha felszakadt a másik. Melyiktől szenved jobban? Sohasem fogja elpanaszolni senkinek. Csak magában gondolkodott, csak magában mondta... mennyivel jobb lenne a világ, ha kevesebb lenne az ilyen orvos... De ezeket az embereket majd csak akkor lehet a sarokba küldeni, ha egy kopasz orvos rikácsolásától nem borulnak némaságba a kórtermek...

Kár, hogy ő azt már nem fogja megérni.

Árgyelán Erzsébet Katalin fordítása

Marton Mária: Ki hitte volna!

Marton Mária Ki hitte volna! című mesekönyve az idén jelent meg a Katica Könyvműhely kiadásában. Az író gondolatai a mesék elé: „A gyerekeknek nincsenek előítéleteik, kimondják, amit gondolnak, amit éreznek. Mernek sírni, önfeledten nevetni, haragszanak, majd kibékülnek, és kérdeznek, és kérdeznek. Ők a legnagyobb világhódítók. Csiszolatlan gyémántok! Tenyerünkben a gyémánt, le ne ejtsük! Szeressük a gyerekeket! Ezek a mesék értük, nekik születtek. [...] Lányok és fiúk, jó szórakozást, élvezzétek az erdők állatainak kalandozásait, ők ti vagytok, ti pedig ők!”

Csukás István így ajánlja a kötetet: „Az emberrel együtt született a mese, olyan szép elgondolni, hogy egymást hozták létre, az ember a mesét, mese pedig az embert. Mert, amikor mesélünk, képzeletünkkel bejárjuk az eget, a földet, s azt is, ami azon túl van, és nemcsak bejárjuk, hanem meg is hódítjuk a világot. Ezt a szívünkig ható mesélőkedvet érezzük és élvezzük Marton Mária könyvében. Olvasás közben felfedezzük a világ és a lélek tájait, együtt utazunk az író áradó képzeletével.”

Ízelítőként pár mesét olvashatnak folyóiratunkban, és ha valaki kedvet kap, hogy megismerje az írónőt – aki a BARÁTSÁG egyik szerzője –, jelentkezzen folyóiratunk címén: (baratsag@upcmail.hu). Marton Mária és a Katica Könyvműhely interaktív irodalmi műsor keretében bemutatja a könyvet, ami egyébként a Libri könyvesboltokban megvásárolható. Szeretettel várjuk a művelődési házak, iskolák és más intézmények jelentkezését.

A névtelen kiscica története

Egyszer volt, hol nem volt, élt egyszer egy szegény kiscica. Nem volt neki se gazdája, se otthona, se barátja, se testvére, sőt, még a szüleit sem ismerte. Azt sem tudta hogyan is jött erre a világra. Anyyira apró volt még, amikor egyedül maradt, hogy nem maradt semmi emléke a családjáról. Ha hozzá hasonló cicákat látott, örömmel futott hozzájuk.

– Szervusztok, miau-miau – köszönt többi macskatársának.

– Szervusz, hát téged hogy hívnak? – kérdezték tőle.

– Nem tudom, miau-miau – vallotta be a kiscica.

Azt sem tudta, miként lehet valakinek neve. Ő csak annyit tudott, hogy árva, de azt érezte, semmivel sem csúnyább, semmivel sem rosszabb, mint a társai.

– Engem Cicókának.

– Engem Bettinek – sorban mutatkoztak be a cicák.

– Nekem nincs nevem, de mint ti, én is szeretek játszani a gesztenyével, az apró kavicsokkal – mondta az árva kismacska a többieknek.

– Hogyhogya nincs neved? – nyafogta Betti

– Nem ismerek én senkit az erdő állatain kívül. Ismerem az őzikét, ismerem a szarvast, ismerem a sündisznót...

– Akkor játssz velük! – vágott a szavába Cirmos, a macskák legszebbike. Megborzolta vörös szőrét, fejcskáját elfordította a névtelen kiscicától.

– Milyen szép a szőröd – mondta a kiscica s szomorúan nézett végig magán.

Rádöbrent, hiába érzi úgy, hogy semmivel sem másabb, mint társai, ez nem igaz. A szőre szürkésfehér és csapzott. Megpróbálta borzolgatni a szőrét, mint imént a Cirmos, de nem sikerült neki. Ázott és piszkos volt. Ártatlan kísérletét kinevették a többiek.

– Ismered a tejet vagy a tejfölt? – érdeklődött a kövérebbik macska.

A névtelen kiscica sovány arca még jobban megnyúlt a két idegen szó hallatán.

– Tán ez a másik neved?

– Buta vagy, te nem is vagy igazi macska – nyafogta Betti. – Az igazi macskák ismerik a tejet és a tejfölt.

Oktató hangon folytatta:

– A tejet és a tejfölt meg lehet enni. A világ legfinomabb ennivalója. Én például minden reggel és este kapok egy tányérral, hol ebből, hol abból.

– Én is...

– Én is – kontrázott rá a másik macska.

A kiscica állt, önkéntelenül nagyot nyelt az éhségtől, pedig még most sem tudta, milyen lehet a tej, meg a tejföl. Nyelt még egy nagyot, újabb ismeretlen szó értelmén törte a fejét. Mi lehet a tányér? Megkérdezzem, ne kérdezzem? – tanakodott magában. Arra gondolt, már úgylis kinevették, neki már úgylis mindegy, csak megkérdezte.

– Mi az a tányér?

– A tányér, amibe beleöntik a tejfölt, meg a tejet – felelte Cicóka, s hangjában nem volt megvetés, sőt, nem is nyafogott. Sajnálta idegen társát. Hármuk közül ő volt a legjobb szívé.

– Szerintem adjunk neki nevet, hiszen ő is macska, csak szegény és árva, amiről nem ő tehet – fordult a többiekhez.

Cirmos és Betti, akik nemigen szoktak hozzá a gondolkodáshoz, most maguk sem tudták, mit feleljenek.

– Igaz, árva vagyok, lehet, nem ismerem a tejet, a tejfölt, sőt, még a tányért sem, de viszont ügyesebb vagyok, mint ti – szólalt meg a névtelen cica. Annyira örült, hogy Cicóka nevet akar adni neki, hogy el is felejtette az éhségét.

– Miben vagy te ügyesebb, mint mi? – kérdezte Betti őszinte kíváncsisággal, már nem nyafogott.

– Szerintem én tudok a leggyorsabban fölszaladni a fára – mondta büszkén.

– Honnan tudod, hogy te vagy a leggyorsabb? – kérdezte kételkedő hangon Cirmos.

A névtelen kiscica nézte a szép szőrű, gömbölyű macskatársait, s nem voltak kétségei, hogy ő a legfürgébb.

– Itt van egy nagy fa – mutatott maga mögé – versenyezzünk! Az egyikünk fölszalad, a többi számol. Az nyer, akinél a legkevesebbet kell számolni. Ha én leszek az első, adok neked nevet?

– Jó ötlet – örült Cicóka – sőt, ha te leszel az első, megmutatom, hol lakom és adok a tejemből, meg a tejfölömből.

A kiscica szeme fölcsillant, annyira meghatódott, hogy legszívesebben odament volna Cicókához, kicsit hozzádörgölözni gyönyörű, bársonyos, puha szőréhez, de mégsem tette.

Betti és Cirmos irigykedve néztek Cicókára. Ez nem nekik jutott eszükbe! – méltatlankodtak magukban, de nem mondták ki, csupán fölborzolták szőrüket, s fújtak egy nagyot.

– Ki legyen az első? – kérdezte a névtelen kiscica.

– Leszek én – vállalkozott Cicóka.

– Mi meg számolunk – mondta Betti.

Cicóka szaladni kezdett.

– Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét. Fenn van! – kiáltották egyszerre a fa alatt.

Cicóka után következett Cirmos. Mire fölszaladt, tizenötig számoltak. Mogorván lejtött a fáról, szó nélkül állt. Utána Betti szaladt fel, Cirmos már nem is számolt a többiekkel.

Betti megnyalagatta a bajuszát, fújt egy nagyot, majd szaladni kezdett. Tízíg számoltak, mire elérte a felső lombos ágakat. Betti két ugrással ismét a földön volt.

– Én már nem lehetek az utolsó – büszkén jelentette ki.

A névtelen kiscica következett. Ekkor Cirmos felhagyott a szótlan sértődöttségével, ő is a többiekkel számolt. A névtelen kiscica ugrott egyet, a három macska háromig se számolt, már fönt nyávogott a fa legtetején.

– Nahát, micsoda gyorsaság, micsoda fürgeség! – mondta elismerőleg Cicóka.

Betti, Cirmos nem szóltak semmit, csupán irigykedve néztek a névtelen cicára.

– Szerintem hívjuk Uzsgyinak – indítványozta Cicóka.

– Legyen, Uzsgyi! – egyezett bele Betti. – De nem adok a tejemből...

– Én sem adok, és legyen, Uzsgyi! – szólt közbe Cirmos.

Cicóka odament a kiscicához, hozzádörgölődött, bajszuk összeért.

– Tetszik neked is ez a név?

– Igen – mondta a névtelen kiscica, vagyis már nem a névtelen kiscica, hanem Uzsgyi, a meghatottságtól remegni kezdett a bajusza.

– Mi megyünk haza. Lehet, hogy te vagy a legfürgebb köztünk, de nem kell a barátságod, hátha bolhás vagy – közölte nyafogó hangon Cirmos.

– Lehet, hogy te fürge vagy, de mi szebbek vagyunk – nyávogta el éles hangon Betti.

A két felfuvalkodott macska, köszönés nélkül odébbállt.

Uzsgyi nem bánta. Ő volt a világ legboldogabb macskája. Neve lett, de ami még ennél is fontosabb, Cicóka vele maradt. Életük végéig barátok maradtak. Cicóka megosztotta vele a tejet, a tejfölt, a rózsavirág mintás tányérból együtt lefetyeltek. Uzsgyi pedig megmutatta Cicókának az erdő titkos zugait, rejtelmes szakadékait, és azt, hogyan kell egeret fogni.

Az elkényeztetett macskák kíváncsian lesték őket a bokorból, ha Uzsgyi, vagy Cicóka elhívta őket kalandos eger-portyázásukra, kövér testükkel nem bírták a futást, arról nem is beszélve, azt sem tudták, miféle, vagy kiféle szerzemény az eger.

Hogyan táncoltatták meg Szomorkát?

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy kis eger, aki mindig szomorkodott. Társai szüntelenül játszottak, nevetgéltek, délelőttönként labdázta az erdő kerek és színes kavicsaival, de ez az egy kis eger, akit Szomorkának hívtak, állandóan búskomoran ült az akácfa tövében.

Egy ideig hagyták, hadd szomorkodjon, gondolták, majd elmúlik nála ez az irratlan mélabú. Senki nem bántotta, semmi tragédia, baj nem érte.

A legöregebbik, egyben a legnagyobb eger, amely már vetekedett a vakond méreteivel, ennek köszönhetően nyerte el a Főeger nevet, megelégette Szomorka búskomorságát: az akácfa mögötti tisztáson megbeszélést tartott a többi egértársaival.

– Aki ügyes és jó ötleteket tud mondani, miként vidítsuk fel Szomorkát, annak Sára asszony – az erdész felesége volt, kis faházban lakott az erdő szélén – konyhájából elhozom a legpuhább, legfinomabb sajtot.

Az egérkéek fölélenkültek a Főeger indítványától.

– Táncoltassuk meg! – mondta az egyik kis eger.

– Adjunk neki puha sajtot.

– Nono! Elhízik, úgysem mozog – torkolta le társát a legéhesebb egérke.

– Énekeljünk neki! – indítványozták többen.

A Főgér úgy döntött, hogy minden javaslatot elfogad.

– Helyesen beszéltek, megtáncoltatjuk, megetetjük, sőt énekelünk is neki.

– Talán kérdezzük meg, miért szomorú! – tanácsolta az az egér, akit a többiek nagyon okosnak tartottak, mivel állandóan töprengett, és állandóan olyan megállapításai voltak, amik a többi egérnek az eszébe sem jutott volna. El is nevezték Töprengőnek.

– Már megint milyen jót gondoltál ki. Én akkora vagyok, mint a vakond, megéltem már pár tavaszt, de ez nem jutott volna eszembe.

Odamentek Szomorkához.

– Miért vagy szomorú, Szomorka? – kérdezte Töprengő.

– Azért – szífogott Szomorka –, mert engem nem szeret senki – mondta, aztán a szífogásból éktelen zokogásba kezdett.

– Ez nem igaz, hiszen mindig hívunk labdázni, de te nem jössz, mi mindig hívunk, ha megyünk Sára asszony konyhájába sajtért, de te nem jössz. Mindig csak azt mondod: nincs kedvem – emlékeztette a Főgér.

– Hoztam neked dupla adag friss, puha sajtot – adta oda Szomorkának az egyik legjobb szívű társa a saját ennivalóját.

Szomorka elfogadta, szó nélkül elmajszolta. Az egerek kört alkotva táncolni kezdtek, közben énekeltek:

*De szép az életem,
te vagy a legkedvesebb egerem.
Táncolj velem, ne búsulj,
mert a szívünk megfájdul.*

Szomorka nézte társait, de nem ment közéjük táncolni, énekelni. Szinte meg se hallotta, mit is énekelnek neki. Arra gondolt, hogy messze a patak és ő meg szomjas a sajtra. Az egérék abba hagyták a táncolást, az éneklést, kiizzadva, felhevülten Szomorka elé álltak.

– Na, örülsz? – kérdezték.

– Igen, de...

– De?

– Szomjas vagyok.

– Szaladj, hozz vizet! – szólt Főgér a mellette álló társának, de nemcsak ő, hanem még hárman futottak a patakhoz vízért, a legszebbik, a legnagyobbik lapulevélből készült pohárral.

Szomorka egy hajtásra megitta a friss vizet, majd ismét zokogni kezdett.

– Szeretünk.

– Szeretünk.

– Imádunk – mondták neki.

– Lehet, hogy szerettek, de én akkor is szomorú vagyok – nyöszörögte.

– Miért? – kérdezték kórusban.

– Félek a macskától, hogy idejön és megesz – mondta zokogva.

– Megvédünk – válaszolták kórusban.

– És, ha nem? – kérdezte Szomorka, s apró szemét bizalmatlanul összehúzta.

– Te nem szeretsz senkit, csak magadra gondolsz. – közölte Töprengő és szó nélkül otthagya Szomorkát.

A többiek követték. Ismét leültek az akácfa mögötti tisztásra, szomorúan, szótlanul néztek maguk elé. Úgy tértek nyugovóra, hogy még Sára asszony konyháját sem volt kedvük meglátogatni.

Szomorka a zokogást nem hagyta abba, de ezt a többiek már úgy megszokták, hogy oda sem figyeltek.

Ezen az éjszakán Kormos, Sára asszony macskája éhesen járta az erdőt. Meglátta Szomorkát, nagyon megörült. Egy egértől ugyanis nem félt, a Főgér csapatától viszont rettegett. Amikor meglátta magában a kis egeret, megnyalta a szája szélét, szép csendben ráugrott. Szomorka ha-

talmasat sikított. A Főgér és a többiek riadtan rohantak oda. Kormos megijedt az egércsapattól, elengedte Szomorkát, majd mérgesen futni kezdett. Szomorkának így is megsérült a farka, de annyira örült, hiszen életben maradt, hogy rövid életében először mosolygott és hálásan nézett társaira.

– Köszönöm, hogy megmentettétek az életemet, köszönöm a friss vizet, amit a patakából hoztatok nekem, meg köszönöm a dupla adag sajtot is – szepegte.

– Jól van. Gyere, aludj velünk és akkor a macskától sem kell félned! – javasolta békülékeny hangon Töprengő.

Reggel felébredtek. Együtt settenkedtek Sára asszony konyhájába, együtt hoztak sajtot, kétszersültet, sőt, együtt táncoltak, daloltak. Szomorka vékony hangján, torkaszakadtából énekelte:

*De szép az életem,
te vagy a legkedvesebb egerem.
Táncolj velem, ne búsulj,
mert a szívem megfájdul.*

Ki hitte volna!

A manó szomorúan ült az út szélén. Sötét volt és nagyon félt. Nem járt arrafelé sem autó, sem biciklista, még a kóbor kutya sem merészkedett el olyan messzire, mint ahol a manó búslakodott magában. A vakond a föld alól néha kidugta a fejét, ahogy meglátta a napvilágot, méltatlankodott.

– Brr, brr, de hideg van, de sötét van, de csúnya ez a valami az út szélén! – hadarta el magában és nyomban visszabújt a föld mélyébe.

Manó körülnézett, mi lehet az a „csúnya valami”, amitől a vakond megborzong. Nézett balra, nézett jobbra, nézett előre, hátra, de nem látott semmit, csak a fekete földet és a szürke utat.

– Csak nem engem lát valami csúnyának? – bizonytalanodott el, s halkán sírdogálni kezdett. Azért volt szomorú, mert manónak született. Eddig minden ember elfordult tőle, ha valaki hozzászólt, lekezelte, durván megsértette. Így járt a szépséges királylánnyal is.

Manó már húsz évet eltöltött a királylány udvarában, a hatalmas pálmafa tövében. Voltak azért boldog pillanatai is, mindennap friss gyümölcsöt ehetett, a virágok szerették őt, sosem csúfolták ki a csúnysága miatt. Különösen a piros tulipánok kedveskedtek neki.

– Kedves Manó, gyere ide, locsolj meg, mert máskülönben elszáradok, és nem tudsz majd gyönyörködni bennem! Igaz, a királylány tulipánja vagyok, de én akkor is neked akarok tetszeni, mivel neked van a legkedvesebb mosolyod, és te locsolsz engem a legtöbbit. A királylány még sosem locsolt meg, de azt elvárja, hogy mindennap kinyíljak, megmutassam neki éjfekete bibéimet – mondta évődő hangon a legszebb tulipán.

Manó meghatottan szaladt a kiskannáért, szép lassan locsolni kezdte a tulipánt.

– Jó? – kérdezte a végén.

– Jó, de mi lesz a testvéreimmel?

Manó rohant a kispatakhoz, megmerítette a kannáját, meglocsolta a szép tulipán testvéreit, akik legalább százan voltak.

Ameddigre Manó befejezte a locsolást, dél is elmúlt. A kastélyban egyet ütött az óra, megjelent a királylány, ebéd utáni sétájára indult. Megcsodálta a tulipánjait, gyöngyvirágait, majd a kert végében lefeküdt a rózsaszínű pihenőágyába és elszenderült.

Manó szusszant egyet, aztán elment az eperbokorhoz, szomjasan, éhesen csipegetni kezdte az eperszemeket. Éppen hogy enni kezdett, amikor ráripakodott a legnagyobb eperlevél.

– Mit képzelsz, Manó?! Csak fogod magad és megdézsmálsz a termésemet, pedig még sosem locsoltad meg a kiszáradt gyökereimet.

Manó szó nélkül fogta a kannáját, meglocsolta az eperbokrot, aztán dolga végeztével leült a pálmafa levelei alá hűsölni.

A királylány felébredt, nagyot nyújtózott, majd elsétált az eperbokorhoz, és lecsipegette a legszebb eperszemeket.

Manó a pálmafa alól kilesett, irigység nélkül csodálta, miként eszik szépséges uralkodónője. Nem sajnálta tőle az epret, megmaradtak neki a kisebb szemek, ő azzal is beérte, elégedett volt.

Délután Manó elsétált a kastély kapujához. Ez volt a legmerészebb kirándulása. Ilyenkor láthatta a gyönyörűséges hintókat, melyekben gyönyörűséges grófkisasszonyok és grófok érkeztek az esti mulatságra. Amikor már mindenki megérkezett, az udvaron csend lett, a kastély ablakain kiszűrődő fény csillogóvá tette a kavicsokat. Manó felvette a legszebb kavicsot, de meleg simaságát nem sokáig élvezhette, mert a kavics mérgesen kiugrott a kezéből.

– Mit képzelsz magadról? Hogy merészsélj simogatni? Inkább locsolj meg minket, a hintókerekerekek megsértettek, felrepedeztünk, a szárazságtól nem tudunk szépen csillogni, te pedig a csillogást szereted. Ha meglocsolsz minket, akkor beszélhetünk arról, hogy simogathatsz vagy sem.

Manó futott a kannájáért, a kastély előtti kavicsos utat végiglocsolta. Ötvenszer kellett fordulnia a kerti pataknál. Amikor befejezte a munkáját, leült a fűbe, és így szólt.

– Igazad van, kavics, most csillogtok csak igazán. Hadd emeljelek fel, hadd simogassalak meg! Hideg tested megnyugtatná fáradt tenyeremet.

Manó alighogy elmondta a kérését, a kastély órája elütötte az éjfélt, jöttek vissza a hintók a grófkisasszonyokért, a grófokért. Szegény a hirtelen zajtól megijedt, hazasiertett, pálmalevél ágycskájába lefeküdt. Elégedetten behunyta a szemét. Boldognak érezte magát. Minden este elmondta magában:

– Jót tettem a tulipánokkal, jót tettem az eperbokorral, jót tettem a kavicsokkal, tehát jól telt a napom.

Mire elsorolta magában a jó cselekedeteit, elaludt. Nem volt hiányérzete, mivel azt sem tudta, lehet olyan is, hogy valaki vele tesz jót. Arra a következtetésre jutott, a manóknak biztosan csak ilyen életük lehet.

Reggel korán, jókedvűen ébredt. Elment a patakhoz inni, majd elsétált a tulipánokhoz. Ez a délelőttje is úgy kezdődött, mint a tegnapi és a tegnapelőtti. De végül ez a nap mégis más lett, mint a többi. Elütötte a kastély toronyórája az egyet, a királylány megjelent, de nem akárhogy. Szébb volt, mint valaha. A királylány eddig mindig egyedül sétált, most viszont jóképű fiatalember társaságában.

Manó ámúlt, szívét annyira megdobbantotta a királylány szépsége, felszabadult kacaja, hogy állt, nem mozdult, földbe gyökerezett a lába.

– Ki ez a csúfság? – kérdezte a fiatalember a királylányt.

A királylány lenézett Manóra, először kedve lett volna mosolyogni kedves, csodálkozó ábrázatán, de mosolyát legyőzve így szólt.

– Dobjátok ki a kertből ezt a csúfságot!

Ugrott a királylány inasa, felemelte Manót, zsebre tette. Manó a sötétben nem tudta, hová viszik, csupán azt érezte, hogy már régóta zötykölődik egy idegen, sötét lukban. Az inas kivette őt a zsebéből, és átdobta a hatalmas kőkerítésen. Szegény Manó röpült, röpült, majd egy hatalmas földtúrás közepére puffant. Lepuffant és elájult, mire magához tért eltelt három nap.

A vakond minden reggel és este megnézte őt, sértetlen vette tudomásul, hogy még mindig ott ül szentelenül, mozdulatlanul a legjobb túrása közepén ez a csúnya idegen.

Manó lassan magához tért, felelevenedett benne, mi is történt vele. Sírt, szomorkodott. Nem értette, miért kellett őt ilyen csúnyán kidobni.

– Mi lesz a tulipánokkal, az eperbokorral, a kavicsokkal? – vívódott magában.

Ha tudta volna, amit még nem tudott! A tulipánok hangosan sírtak, ha a királylány meg akarta őket érinteni, haragosan elhúzódtak tőle.

– A Manót akarjuk, a Manót akarjuk! – kiabálták, és szirmaik kezdtek megsárgulni, megcsúnyulni.

A királylány nyúlt az eperszemért, de az eperlevél rácsapott az ujjaira.

– Te eszed meg a legszebb terméseinket, de a szegény Manó gondoz minket. Mit tettél hatalmas királylány a barátunkkal?

A királylány szíve elszorult. Mit tegyen? Vőlegényének akart kedveskedni elhamarkodott döntésével. Este szomorúan sétált vissza a kastélyba, de a kavicsok felpattantak, élükkel megütötték a bokáját, sőt, a legnagyobb kavics így szólt.

– Szép vagy királylány, igaz, a te kastélyodban élünk, a te tulajdonod vagyunk, de ha nem jön többé hozzánk a kedves Manó, kiszáradunk, széthasadunk és elporladunk. Már három napja senki nem akart megsimogatni, pedig a hűvös kavics érintésénél nincs jobb, de hát ezt te úgy sem érted.

A királylány fel akarta venni a kavicsot, hogy megismerhesse, milyen is a hűvös kavics érintése, de nem tudta egyiket sem megfogni, mindegyik tovább pattant. Végül sírva ment be a kastélyba. Az öreg király szíve elszorult, mikor meglátta egyetlen lánya szomorú arcát. A királylány elmesélte édesapjának, mit is tett az ismeretlen Manóval.

A király befogatott a hintóba, az inassal elment az út szélére. Manó még mindig ott ült és vacogott a sötétben. Amikor meglátta a királyi hintót, még jobban remegett.

– Most ölnek meg! – kiabált benne egy nyugtalan hang. Az öreg király kinyúlt a hintó ajtaján, csak ennyit mondott.

– Ugorj a tenyerembe, a lányom látni akar!

Manó a kedves hang hallatán kissé megnyugodott, beleugrott szeretett királya tenyerébe. Ki gondolta volna, hogy én valaha az öreg király tenyerébe ülhetek? – gondolta magában.

– Bocsánat, koszos vagyok – szólalt meg szabódván.

– Érted sírnak a tulipánok, érted sír az eperbokor és a kavicsok is. És tudod, ki sír még utánad?

Manó először nem tudta, majd hirtelen megvilágosodott az elméje.

– Hát a kiskannám.

– Lehet, hogy az is, de a királylány is. Nagyon a lelkére vette, hogy gondolkodás nélkül kidobott téged. Szeretné jóvátenni.

– Óh! Hát... de az a fiatalember...

– A gyümölcsök és a fák királyfia is meggondolatlan volt. Ha megtudja, milyen jó vagy, meglásd szebbnek fog látni! Máskülönben is, az én kastélyomban én parancsolok.

Mire visszaértek a kastélyba, addigra a királylány az asztalosokkal gyönyörű faházat készített, aminek az ajtajára ráírta: „A kastély Főmanójának”. A faházat olyan helyre állította a kertben, ahonnan látni lehet a tulipánokat, az eperbokrokat és a kavicsokat. A faházba került asztalka, kicsi szék, tányér kis pohár, a tányérban sütemény, a kis pohárban málnaszörp.

Manó nem akart hinni a szemének. Már a királylány tenyerébe csücsült.

– Közelebbről még szebb vagy – dadogta el Manó.

– Bocsásd meg az önzésemet! A házikó ajándék, de mit kívánsz még? – kérdezte a királylány.

Manó hosszan töprengett, majd közölte.

– Locsolócsövet, amivel kényelmesen tudom öntözni a tulipánokat...

– A kavicsokat, az eperbokrot – szólt közbe a királylány. – Érted sírnak, velem szóba se állnak.

– Hát, mégis szeretnek?

– Igen – kiabálták a tulipánok.

– Igen – kiabálták az eperlevelek.

– Igen – kiabálták a kavicsok.

Manó megkapta a locsolócsövet, boldogan boldoggá tett másokat. Locsolás közben mondotta magában:

– Manóval is lehet jót tenni? Ki hitte volna!

